

Já a Komenský: Osudové a šťastné setkání

Jan Kumpera

Dnes 28. března 2019 je den učitelů (a já jsem vlastně „učitel na druhou“, neboť se většinu svého profesního života (pohodově) žívím coby „učitel učitelů dějepisu“.

I k tomu, ale hlavně k vědecké a odborné kariéře, mně ovšem zásadním způsobem pomohl můj oblíbenec Jan Amos Komenský, jehož 427. výročí narození si dnes připomínám(e). Navíc mne k tomuto intimnímu ohlédnutí vybědl i neúprosný běh času (bude mi 73) i jistá stařecká slabost k nostalgickému u vzpomínání.

Jak jsem se tedy dostal ke Komenskému? Díky Bohu, a hlavně profesorovi Josefu Polišenskému, do jehož historického semináře jsem přišel jako student kombinace dějepis – anglistika na podzim 1966 (tedy počátkem druhého ročníku na FF UK). Troufnu si říci, že jsme si padli do oka (z mého pohledu hned, u něj to samozřejmě přišlo časem). Tento moudrý Moravan, rodák z Prostějova (1915), byl pro mne takovým „mistrem historikem“, navýsost vzdělaným, moudrým a tolerantním. Později jsem jej navštěvoval i v jeho pražském bytě, seznámil jsem s jeho milou manželkou Kateřinou i synem Ondřejem (pozdějším historikem, však nikoliv už tak úspěšným). S panem profesorem a s dalšími kolegy studenty jsme pořádali polosoukromé, ale úžasné a přitom odborně přínosné exkurze do archivů a na česko-moravské zámky (i na vínko večer došlo). Zejména nezapomenutelná byla exkurze do Vídně na podzim 1968 (již po vpádu těch hnusných darebáků). Byl to on, kdo mne přivedl ke Komenskému a doporučil mi téma přímo na tělo: J.A.K. a jeho vztah k Anglii 17.století, přesněji k anglické revoluci (1640-1660). Pochopitelně jsem u něj napsal diplomku, která mi byla výjimečně uznána rovnou jako práce rigorózní (PhDr.). Pomohl mi vybrat i nové, ideologicky nezávadné téma kandidátské práce pro moji aspiranturu v Historickém ústavu ČSAV (Anglická zemědělská revoluce 17.-18. století). S panem profesorem jsem se stýkal nadále, což jej zřejmě potěšilo, ale mně neprospělo. Jako jeden z protagonistů pražského „kontrarevolučního“ jara na fakultě byl vyloučen z KSČ (byl od mládí i názorově sociálním demokratem, 1948 „sloučeným“ s vládní partají). Před úplným vyhazovem jej zachránila jeho

mezinárodní vědecká prestiž (do dnešní doby je – spolu s Pekařem – i díky knize *Třicetiletá válka a evropské krize 17.století* nepřekládanějším českým historikem 20.století). Určitě mu pomohlo někdejší přátelství se zavražděným chilským prezidentem Allendem a přímluva jeho vdovy v exilu. Takže mu bylo milostivě dovoleno na fakultě zůstat (ale nesměl přednášet) v Centru ibero-amerických studií (pod formálním vedením svého žáka a mého kamaráda Aleše Opatrného). V té době už přecházel od komeniologie k iberoamerikanistice, jeho všestranný talent a zájem jej posouval i k dalším výrazným osobnostem, k Napoleonovi, ke Casanovovi, k Jeníkovi z Bratřic etc. A i proto mne „ponoukal“ abych v komeniologii pokračoval já... Když jsem byl „odejit“ coby nestraník a „potížísta“ z Historičáku (1976) a našel jsem nové uplatnění na Pedagogické fakultě v mé rodné v Plzni (pod vlídným vedením profesora Vacka) a když mi bylo konečně dovoleno „všemocnou stranou“ obhájit dávno napsanou kandidátskou práci (CSc., 1978), začal jsem se vracet ke komeniánským studiím. Zásahu na tom měli kromě Polišínského jeho dva skvělí následovníci, docenti Miroslav Hroch (můj další oblíbený učitel na pražské filozofické fakultě, odborník na národní hnutí v Evropě) a Josef Válka z brněnské filozofické fakulty (znalec raně novověké Moravy). Oba v nemilosti normalizačního režimu se dočkali zasloužené profesury až po roce 1989. Zejména Válka spolu s Polišínským stáli u zrodu mezinárodních komeniologických kolokvií v Komenského muzeu v Uherském Brodě, která v 70. a 80. letech představovala oázu relativně svobodné diskuse a bádání v jinak umrtveném duchovním prostředí husákovského režimu. Právě v této době jsem se rozhodl zúročit své studium a napsat velkou monografii o životě a díle Jana Amose Komenského. Nahrála mi již uvolněnější atmosféra koncem 80. let a zejména porevoluční doba (konečně bez cenzurních omezení) a hlavně jubileum 400.výročí narození Učitele národů. Moje dílo *Jan Amos Komenský. Poutník na přelomu věků* (Praha – Ostrava 1992) je ve vší skromnosti rozsahem největší prací napsanou dosud (do 2019) česky jedním autorem. A četně ohlasy (odborné, čtenářské i církevní) mne navíc velmi potěšily. Tato kniha mi pomohla nastartovat profesní kariéru (nejen komeniologickou). Právě zmíněné trio mých podporovatelů, „tři králové“ Polišínský, Hroch a Válka mne notně podpořili při úspěšném habilitačním řízení na FF UK (docentura 1993) a následném profesorském řízení v Brně na FF MU (titul profesor obecných dějin 1998). Bohužel už dva z nich nežijí. Polišínský zemřel 2001 v 86 letech, ale ještě mně stačil udělat velkou radost pochvalnou zmínkou o mé maličkosti ve svých vzpomínkách *Historik v měnícím se světě* a článkem *Traditio lampadis (Předávání pochodní)*, kde mně pomyslně předával „žezlo komeniologie“. Tuto jeho představu jsem ale nenaplnil, i pro velký rozptyl mých dalších zájmů... Už od studentských let mne

oslovoval „Honzo“ a tykal mi (pro mne ale zůstával panem profesorem). Rád bych mu ještě jednou poděkoval malou kytičkou na jeho hrobě ve Staré Vsi nad Ondřejnicí, ostatně mohl bych to spojit s návštěvou jiného malého moravského hřbitůvku v Borači u Tišnova, kde leží druhý můj moravský příznivec, Josef Válka (+ 2017 v 85 letech) – s ním jsem si už tykal, takže i díky Tobě „Pepíku“ jsem tam, kde jsem.

Pepík Válka mne nazýval „globetrotterem“ a s laskavou ironií i „mezinárodním obchodníkem“ s Komenským. Aspoň jsem našeho velkého Moravana i Čecha, ale i Evropana a jeho dobré ideje a myšlenky propagoval, jak to šlo. Následující výčet zahrnuje 16 zemí na třech kontinentech, kde jsem o Komenském (a nejen o něm) přednášel: USA (Boston, Washington), KANADA (Montreal, Calgary), EGYPT (Káhira) a 13 evropských zemí: DÁNSKO (Svendborg, Kodaň), ITÁLIE (Řím, Macerata), MAĎARSKO (Pécs, Sárospatak), NĚMECKO (Lipsko, Cvikov, Bayreuth, Mnichov, Berlín), NIZOZEMSKO (Amsterdam, Leiden, Naarden), POLSKO (Varšava, Lešno, Poznaň), RAKOUSKO (Linec, Vídeň), RUSKO (Moskva, Petrohrad), UKRAJINA (Kyjev), SLOVENSKO (Bratislava), ŠVÉDSKO (Stockholm), ŠVÝCARSKO (Curych, Basilej, Bern, Ženeva), VELKÁ BRITÁNIE (Sheffield, Londýn, Oxford, Cambridge, Manchester, Edinburk, Glasgow).

GRATIAS TIBI, AMICE COMENIE!

A ještě česko-anglická douška: *Last not least! I díky Tobě Jene Amosi jsem našel svoji osobní cestu k Bohu, která mne bude doprovázet do posledních dnů mé pozemského putování. Thanks You, John Amos, I have found my personal way to God which will accompany me until the last days of my terrestrial pilgrimage.*